

Modelová příprava pro výuku ve třídě

Téma: Podzim

Vzdělávací oblasti: Člověk a jeho svět, Umění a kultura

Ročník: I. – II.

Dílčí cíle vyučovací hodiny

Žák charakterizuje roční období podzim.

- popíše typické podzimní počasí
- popíše změny v přírodě související s příchodem podzimu
- vyjmenuje zvyky a tradice podzimního ročního období

Místo realizace: třída

Časová dotace: 90 min.

Pojmy opěrné: roční období (jaro, léto, podzim, zima), počasí (vítr, déšť, ochlazení, ...), státní svátky, vlajka, hymna, ...

Pojmy nové: (Den české státnosti (28. září), Den vzniku samostatného československého státu (28. říjen), Den boje za svobodu a demokracii (17. listopad), Svatodušní svátky (Dušičky, Halloween, Svatý Martin)

Didaktické prostředky:

prostěradlo, deštník, gumáky, papírový drak, hřbitovní svíčka, vlajka ČR, fotografie pomníku svatého Václava, čarodějnický klobouk, hrábě - malé, košík na houby, houba, barevné listí stromů, dýně, jablko, kaštan, ořech, švestka, šípky, hračka bílého koně, láhev od Svatomartinského vína...; karty počasí

Scénář hodiny:

Úvod:

1. Atributy podzimu

(hromadně – frontálně, didaktická hra + motivační rozhovor, 15 min)

- Na koberci jsou pod prostěradlem připraveny předměty – deštník, gumáky, papírový drak, hřbitovní svíčka, vlajka ČR, fotografie nebo soška svatého Václava, čarodějnický klobouk, hrábě, košík na houby, houba, barevné listí stromů, dýně, jablko, kaštan, ořech, švestka, šípky.
- Učitel pozve žáky k plachtě a odkryje ji, žáci si mohou jednotlivé předměty prohlédnout. Také si mohou společně pojmenovat ty předměty, které neznají nebo si jejich názvem nejsou jisti.
- Následně učitel předměty opět zakryje a položí otázku: „Co mají tyto předměty společného?“ Žáci uvádí své vlastní návrhy. Společně by měli vyvodit, že souvisí

Okomentoval(a): [IF1]: Úvodní část hodiny by měla sloužit k aktivizaci žáků, vyvození tématu hodiny a jejich zaujetí pro téma.

s podzimem a tedy tématem hodiny je právě PODZIM. Doplňme otázkou, které měsíce v roce označujeme jako podzimní.

- Žáci II. ročníku mohou ve skupinách sepisovat názvy předmětů, v případě I. ročníku rovnou jmenujeme plachty pod plachtou. Správně určené předměty učitel vytahuje a přiděluje žákům – ideálně těm, kteří je jmenovali. Každý žák by měl mít v ruce jeden předmět.
- Učitel požádá žáky, aby řekli jednou větou, jak jejich předmět souvisí s podzimem.
- Učitel vyzve žáky, aby vytvořili skupiny se svými předměty podle toho, zda mají spojitost s POČASÍM na podzim, s PŘÍRODOU NA PODZIM, se ZVYKY a TRADICEMI na podzim. Žáci se rozdělí se svými předměty do tří skupin a mají za úkol vyskládat tyto předměty na jedno ze 3 stanovišť/stolů a zkontrolovat, zda opravdu patří do této skupiny. Učitel jednotlivé skupiny obchází a ptá se žáků, jak právě předměty na stole souvisí s počasím/přírodou/zvyky a tradicemi.

Hlavní část

2. Počasí na podzim

(hromadně – frontálně, dramatizace, 15 min)

- Všichni žáci se sejdou u stolu prezentující počasí a prohlédnou si předměty na stole – gumáky, deštník, pláštěnka, drak, ...
- Otázka učitele: „Jaké máme počasí na podzim?“ (žáci uvádí své návrhy)
- „Tak si takové podzimní předvedeme. Já vám budu povídat, jak se počasí na podzim proměňuje a vy to budete předvádět. Na začátku podzimu ještě často **svítí sluníčko** (žáci roztáhnou ruce, natáčí se do stran a usmívají se) a je docela teplo. Občas se ale stane, že se přičene **mrak a sluníčko úplně schová** (žáci spojí obě ruce nad hlavou), a z mraku může začít **pršet** (pohybem rukou směrem dolů a třepotáním prstů předvádí déšť). Na podzim sluníčko často jen **vykukuje** mezi mraky (spojí obě ruce nad hrudníkem a předvádí, jak jim hlava vykukuje nad rukama). Jsou také dny, kdy **hodně fouká vítr** (zvednou ruce nad hlavu a dělají velké úklony na obě strany). Jindy zase **vítr fouká jen malounko** (úklony jsou jen mírné). Někdy se po ránu objeví mlhy a pak **není vidět na krok** (snaží se před sebou něco nahmatat, jako by byli slepí). Stále více a více se **ochlazuje** (obejmou si svá ramena a třesou se zimou). Přicházející zimu často ohlašuje **sníh s deštěm**. (střádavě spouští ruce před sebou a prsty představují déšť a poté poletující sníh)“
- Učitel ukáže žákům ikony představující jednotlivé příklady počasí, které právě předváděli a pojmenují si je – slunečno, polojasno, zataženo, déšť, déšť se sněhem, mlha, silný vítr, slabý vítr, teplo, zima.

Okomentoval(a): [IF2]: Úloha využívá jednoduché dramatizace a pohybu k předvádění počasí. Dramatizace se obecně hodí pro děje, které jsou svým charakterem DYNAMICKÉ.

- Jednotliví žáci chodí postupně ke stolku s obrázky počasí, kde si mohou jeden z obrázků vybrat a ukázat ostatním. Spolužáci předvedou pohybem dané počasí.
- Učitel krátce diskutuje se žáky, jak se oblékají na podzim oproti létu. Jak jsou připraveni na změnu počasí, kdyby se během dne rozpršelo.

3. Příroda na podzim

(Hromadně – frontálně + samostatně, obtiskování temperovými barvami 30 min)

- Žáci se přesunou ke stolu, kde jsou předměty související s přírodou na podzim (listy, plody). Prohlédnou si jednotlivé předměty a rozhodnou, proč souvisí právě s podzimem.
- Učitel si krátce s žáky povídá o významu plodů (ochrana semen rostlin, přežívání zimního období) a příčinách zbarvení listů na podzim.
- Každý žák dostane čtvrtku papíru. Žáci pracují na 3 stanovištích, kde jsou stoly překryty plastovým ubrusem a k dispozici jsou jim temperové barvy. Před zahájením činnosti učitel předvede žákům techniku práce s jednotlivými pomůckami.
  - Na jednom stole jsou listy, které žáci natrou barvou a obtisknou;
  - na druhém stole jsou podélně rozkrojená jablka a hrušky, které slouží jako tiskátka;
  - na třetím stole jsou korkové špunty, které žáci namáčí do barvy a následně otiskují na papír. Takto vznikají např. kaštany, jeřabiny, hroznové víno apod.
- Žáci mohou pracovat jen na jednom stanovišti, případně mohou navštívit všechna tři stanoviště a na každém udělat jeden vzorový otisk.)

Okomentoval(a): [IF3]: Úloha využívá výtvarné činnosti, ke kterých téma podzim díky své barevnosti vybízí. Obtiskování umožňuje rychle a efektivně zahyťt typické tvary jednotlivých přírodnin.

4. Svátky a tradice na podzim

(hromadně – frontálně, heuristický rozhovor, 15 min)

- Žáci se přesunou na koberec či ke stolu, kde jsou zástupné předměty pro státní svátky a tradice související s podzimem. Postupně se soustředíme na předměty související s jednotlivými svátky (pořadí necháváme na žácích) a necháme žáky pojmenovat, o který svátek se jedná – můžeme přiřadit názvy těchto svátků. Pokud máme více předmětů k jednomu svátku, přiřadíme je k jednomu názvu.
- Vyzveme žáky, aby zkusili svátky (karty s názvy a příslušné předměty) seřadit ve správném pořadí.
- Nyní postupujeme od jednoho svátku ke druhému a ptáme se žáků, jak se tyto svátky slaví.
- Položíme žákům otázku, zda jsou mezi jednotlivými svátky nějaké rozdíly – zda jsou například některé svátky, kdy děláme něco typického/tradičního (zapalujeme svíčky, jíme husu, převlékáme se do kostýmů, vyvěšujeme státní vlajku, nejdeme

Okomentoval(a): [IF4]: Po aktivitě pohybové a výtvarné je možné opět navázat úlohou založenou na diskusi. Především proto, že v každé rodině mohou svátky slavit jiným způsobem a žáci si mohou sdělovat odlišné zkušenosti.

Okomentoval(a): [IF5]:

Okomentoval(a): [IF6]: Pojmenování a přiřazení k jednotlivým názvům svátků

Okomentoval(a): [IF7]: První krok analýzy – seřazení

do školy a dospělí do práce). Zeptáme se, zda bychom mohli tyto dny rozdělit podle nějakého kritéria.

- Společně se žáky, vyvodíme, že během podzimu máme určité svátky a tradice, kdy vzpomínáme na své zesnulé (Dušičky, haloween), případně jsou oslavou úspěšného zemědělského roku (Svatý Martin) – tedy svátky a tradice lidové. Další skupinou jsou pak dny, které jsou významné pro náš národ a Českou republiku, tedy svátek patrona ČR Svatého Václava (28.9.), den, kdy zaniklo království a vznikla republika (28.10.), a den, kdy lidé dali na velké demonstraci najevo, že nechtějí, aby za ně někdo rozhodoval, jak má vypadat život v Česku, ale že si chtějí volit mezi sebou zodpovědné lidi, kteří budou naši zemi spravovat. V tyto dny jsou na všech významných budovách vyvěšeny státní vlajky a nemusíme do školy ani do práce.

Okomentoval(a): [IF8]: Druhý krok analýzy – dělení podle určitého kritéria

Okomentoval(a): [IF9]: Syntéza – společné vyvození pravidel či zákonitostí – vzhledem k věku žáků a tématu je tato syntéza na učitel.

Závěr:

5. Podzim – shrnutí

(hromadně – frontálně, závěrečný rozhovor, 15 min)

- Požádáme žáky, aby snesli na koberec, kde je již také přichystaná nástěnka.
- Sestavení společné nástěnky:
  - „O kterém ročním období jsme si dnes povídali?“ Žáci mohou říct název ročního období, vyslabikovat jej a jmenovat jednotlivá písmena ve slově. Písmena PODZIM nebo nápis PODZIM připevníme na nástěnku.
  - Učitel ukáže žákům karty s počasím. Vyzve je, aby vybrali ty, které představují podzimní počasí. Pojmenují jednotlivé meteorologické prvky (teplo, déšť, mlha, ...) na kartách a připevní je nástěnku pod nápis podzim.
  - „Které tři měsíce označujeme jako měsíce podzimní?“ Opět necháme žáky vyjmenovat, vyslabikovat a vyhláskovat. Názvy podzimních měsíců připevníme pod nadpis podzim.
  - Učitel ukáže žákům obrázky představující jednotlivé svátky a tradice. Požádá žáky, zda by zkusili pojmenovat, které svátky jsou na jednotlivých obrázcích. Poté je společně připevní pod jednotlivé měsíce.
  - Učitel požádá žáky, aby si přinesli své obrázky listů a ovoce, které vytvořili ve výtvarné části hodiny. Obrázky si vzájemně prohlédnou. Každý z žáků pak řekne o svém obrázku, co se mu na něm povedlo a co se mu na svém vlastním obrázku nejvíce líbí. (Vhodné je, pokud začne učitel a předvede žákům, jakým způsobem je možné hodnotit obrázek). Společně vyberou několik obrázků, které se připevní přímo na nástěnku. Ostatní obrázky se mohou vystavit n jiném místě ve třídě.

Okomentoval(a): [IF10]: Rozhovor zaměřený na shrnutí, rekapitulaci nových poznatků

- Na závěr učitel společně s dětmi shrne vše, co se dozvěděli o podzimu. Učitele během shrnutí ukazuje na jednotlivé obrázky a nechá žáky, aby jeho shrnutí v klíčových slovech doplňovali.

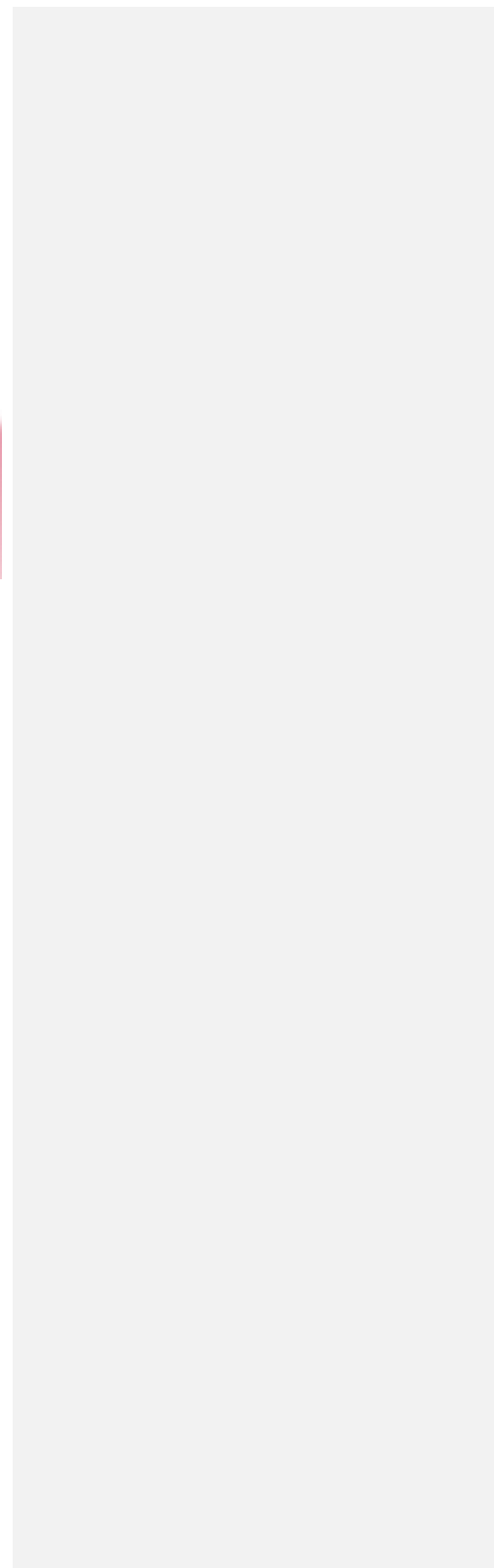
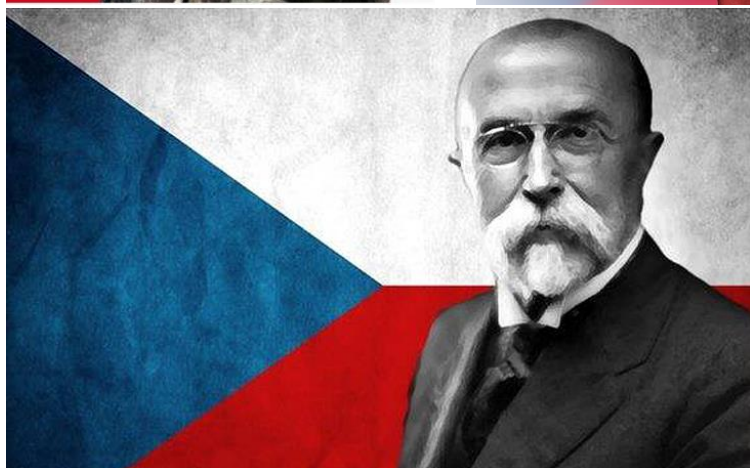
„Po létě nastává roční období (ukáže na nadpis *PODZIM*, žáci dořeknou za učitele). Na podzim se často proměňuje počasí, může (postupně ukazuje na obrázky počasí, žáci je pojmenovávají). Mezi podzimní měsíce patří (postupně ukazuje na názvy měsíců, s vyslovením názvů jim pomáhá). V září slavíme svátek naší republiky a našeho patrona (ukáže na obrázek *Svatého Václava*), v říjnu oslavujeme založení (ukáže na obrázek *vzniku republiky*). Na přelomu října a listopadu pak slavíme (ukáže na obrázky *Haleweenu a Dušiček*). V listopadu pak slavíme svátek (*Svatého Martina*) a také den boje za svobodu. Podzim je také roční období, kdy se proměňuje příroda. Na stromech dozrávají nejrůznější plody jako jsou ... (žáci dopoví). Také listí stromů se zbarvuje do ... (žáci dopoví) a opadává.

- Učitel pochválí žáky za práci v hodině a pomoc s hledáním toho, co je to podzim.

Přílohy:

- <https://www.edrawsoft.com/clipart-weather.php>

Teoretická příprava na hodinu:

Podzim je třetím obdobím v roce a to pokud bereme začátky ročních období. Podzim lze rozdělit (stejně jako ostatní období) na:

- **meteorologický podzim** (meteorologická data jsou uváděna v tomto rozsahu) začínající 1.9. a končící 30.11., tedy září až listopad. Také se dá označit jako **kalendářní podzim**, neboť mezi podzimní měsíce řadíme září, říjen a listopad.
- **astronomický podzim**, začíná okolo 20.9. a končí okolo 20.12. a je založen na poloze zemské osy vůči Slunci
- **fenologický podzim – fenologické fáze podzimu jsou hned 3**
  - o **časný podzim** - začíná prvními zralými plody bezu černého neboli bezinek (nejčastěji koncem srpna)
  - o **plný podzim** – začíná zbarvováním javoru mléče nebo první zralé plody jírovce maďalu (koncem září)
  - o **pozdní podzim** – začíná zbarvením listů buku lesního (ve druhé polovině října)
více o fenofázích viz. <http://fenolka.cz/fenologie/>

Podzimní počasí:

Je zpočátku ještě sice příznivé, ale jak už je trochu zvykem z pozdního léta, tak se začíná podzim promítat do počasí již v končícím létě svými projevy a to **mlhami**, **místní nízkou oblačností**, **častějším deštěm** (celkově je méně sluníčka) a hlavně **ranními nízkými teplotami** a **přízemními mrazíky**, které jsou stále častější. S postupujícím podzimem je často **zataženo nízkou inverzní oblačností**, kouřmo nebo mlhavo, mrholení=tzv. "dušičkové počasí" nazvané právě po tomto svátku. Často fouká **silný vítr** a proto je také podzim spjat s tradičním pouštěním draků. V pokročilém podzimu přicházejí **často deště**, které přechází do **deště se sněhem**.

Změny v přírodě:

Snižující se teplota vzduchu ovlivňuje byliny, které zpomalují až zastavují fotosyntézu. Listy se vlivem ztráty zeleného barviva chlorofylu nebo rozkladu cukrů barví do žluta či červena. Postupně dochází k odlučování listu na bázi řapíku a jejich opadu. Mnohé druhy bylin zničí první mráz, který způsobí krystalizaci vody v buňkách rostlin, roztržení buněk a jejich odumřením – viditelné jako rychlé zčernání.

V průběhu podzimu dochází k dozrávání plodů dřevin, které chrání semena – tedy nový život rostlin. Tato semena a plody pak tvoří potravu stálým druhům ptáků.

Období rovnodennosti je signálem pro hmyzožravé tažné druhy ptáků, že mají odletět do rovníkových oblastí a oblastí na jižní polokouli. Druhy semenožravé odlétají až s příchodem prvních mrazů. Podobně s příchodem prvních mrazů v severně položených oblastech k nám přilétají tažné druhy ptáků, kteří u nás zimují.

Rovnodennost a ochlazování je také impulzem pro savce, kteří na základě hormonální změny hledají potravu, vytváří tukové zásoby, houstne jim srst, někteří pak hledají úkryty pro zimní spánek.

Plazi, obojživelníci a ryby díky poklesu vnější teploty zpomalují svůj metabolismus a upadají do stavu strnulosti.

Svátky na podzim:

S podzimem jsou spojeny 3 státní svátky:

- **Den české státnosti** (28. září), tedy svátek svatého Václava, patrona Českých zemí
- **Den vzniku samostatného československého státu** (28. říjen)
- **Den boje za svobodu a demokracii** (17. listopad)

V tyto dny jsou na státních budovách vyvěšovány vlajky, probíhají oficiální oslavy a jsou státem uznané dny volna.

Mezi lidové svátky a tradice patří především **svátek Všech svatých** (1.11.) a **Památka na zesnulé** tzv. Dušičky (2.11.), kde lidé navštěvují hroby svých zesnulých a symbolicky na nich rozsvěčují svíčky. S tímto svátkem souvisí anglosaská tradice **Halloweenu**, kdy v předvečer svátku Všech zesnulých koledují děti ve strašidelných kostýmech. Tento svátek se částečně přenesl i k nám, především v podobě dlabání „strašidelných“ dýní.

Na vzestupu je také tradice oslav **Svatého Martina** (11.11.), tato tradice je spojena především s konzumací pečené husy a otvíráním tzv. svatomartinského, neboli mladého vína. Jedná se o první víno z úrody daného roku.